

Коммунист хууда үлегери

Он чылым дургууда бады туруп, чудук чоңуп, тудат кылып келген эш Маскыр. Мурузуку Улуг-Хем районунун Жданов атыг колхозунун кежигүнери эки билдир. Чодураа суурда оон кылым план бажыны ховар. Сөөлгү уеле сес аал ишти чурттаар бажылар бажынын, фермага ийн аал ишти чурттаар бажынын, 250 олуттук клубту, 160 инек кырып ийн кажааны эш Мурузукун ууртанын тудугулар эволюу тудуч, ажылдала киирген.

Дуржулгалы тудугу чо чаалы 30 ажыг кижия ишөөлдө алган, 1500 кубометр тудат мыжын тайгага белеткээр дзон социалист хуузагезин ажык күүседип, 1630 кубометри белеткээр, оон хой кезин тудат шөлүтчө сөөртүргөн.

Хочун тудугунун дуржулаам анык тудугулар өөренип ап турар. Оон бир өөреникчи Маскыр Хонур-оол ам колхозтун мурнакчыларынын бирээси апарган болгон хундулел самбырамынга кирип турар.

Сөөлгү ийн-үш чылдарын иштине үргүлчү мактадып, өртекти чүүдөр-биле каш удаа шапылап, хундулел бижиктерин ап, хундулел самбырамынга белеткелди келген эш Маскыр Мурузуку СЭКП-нин хуузагезинге кирип алган. Партия кежигүнерунуну бедиж адыгга төлөткит болуп чорутуо ол сагыла-чурум-биле-да, хой-ниги аммыдаралыгга идепкейлик чорук-биле-даа көргүзүп келген. Эш Мурузук амы уеде колхоз баштаар черинин кежигүнеру, суурда улусчу дужанын кежигүнеру болуп турар. Ол хой-ниги хуузагезинин база-да эки күүседип турар. Юбилейлик чылга алдар болдурган чарышка киришкен, Октябрь байырларынын бетинде 110 инектин кажаанын тудуп доозарын, септелге мастерскаанын, тараа складын болгаш шааны септөөрин тудугу-коммунистин эволюу хуузагезин.

С. НАМЧАН.

Шиттир хулээп алдынан

Көдө Советтин чоокта чаа болуп өртөн сессиясында СЭКП Тыва обкомунун болгаш Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүдөлүнн чурттакчылыгы суурларын чаагайыдыр болгаш ногаанчыдыр дугайында дагалды Кок-Чыраа көдө Советтин депискеринде канчаар күүседип турарын дугайында чугаалажып көрсөт. Бо айтыр талазы-биле идепкейлик келге Совет даргазы эш Самбуга кылган.

Совет эрге-чагырганын төөгүдүт 50 чыл оон демделер өртөөр юбилейлик чылга Кок-Чыраа көдө Совет чурттакчылыгы суурларын иштине-биле 4100 дес иаш тарып олтуртуп, ийн аал ишти чурттаар 16 бажында база 9 черге иштенин арыгалары бажынын тударын планнаан. Ук планын куушетинын турары канчылгы? Амы уеде чеди чуртал-тага бажыны, беш арыгалары бажын туттуган. Суурларда 3150 дес иаш тарып олтурган. Ары-бажы, Кок-Чыраа суурларда маш тарылгазын организастыг чорудуп турар.

Ничалза-даа ук Советтин депискеринде хамааржып турар «Улуг-Хая» совхозтун № 3 салдыгынын төвү—Хайракан суурда чаагайыдыгга кочугу бажы чуртун турар. Чылды-на хой иашты эзу барымдалап тарып каар. А оон ажалдазын шуут-ла улугтурар. Оон чүгеле артык чарыгала үнер боордан бажы, эки түнгелче чедирбес деп чүве билинтер. Суурда бажындарын барык чартык кезинде кырыа чок. Советтин дирекция чери, ажымчын комитети бажындарын керимине, күрүшпап алдырына канжы-даа зула чедирбей турар. Ол ишынш Ан-Тал болгаш Алдын-Шына суурларда чаагайыдыгга байланын тергип багай болуп турарын санап берген депутатар шыгыгы шугумчулган.

Депутат бүрүш чүгеле суур ногаанчыдыгынын организастаар эвес, олар боттарынын согууттурок округунга доктаамал басып, согуучуларын амыдаралык чурттагалыгга хамаарышкан айтырларга кичээленин угандырлар ажурдуу дед сессия демделген.

Совет эрге-чагырганын 50 чыл оонга чедикчиининг укжуржып даш кады Советтин депискеринде хамааржып турар чурттакчылыгы суурларын чаагайыдыгга чыл экижлдер хемчеглерин чорудар дугайында тускай шиттиртин сессия хуузагезин.

А. ТУГАРЖАП.

ШЫН 2-ГИАРЫН

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Юбилейлик чылда, сүттүн ишти чылдыган көвүдөдүр. күрүненин чагы-далгаланы күүседип дзон Бин-Хем районун «Халык» колхозунун тус-тус саанчылары социалист хуузагезин алган. Малдын ажалда, чегерилезин эки организастааны-биле кыжын сүт саалдазы кызырыбаан.

Беш чылдык ийги чылынн өрткен дөрт айларында чамдык саанчылар бедиж көргүзүлгөрүм болган. Анна Дангаа чартык чылда саар инектен-не 750 кг сүт саар турган. чыл эгезинден май бирге чедир 783 кг-ны сагган. Бодунга быжылган болук инектен иштине-биле 12,6 тонна сүт алган. Галина Кара-кыс, Маалы Обежик чартык чыл планын бир ай бурнугар куушетен. Анык саанчч Тая Начын-оол дугуш инектеринин биринден дөрт ай дургуузда 500 кг сүт сагганым демделгер өөрүчүт. Саалдага бедиж көргүзүлгөрүн чедип ап турар саан-

чылар боттарында быжылган иштөө-теринин ажалдагычы, чегерилезинче кичээленип салып, зоотехниктер чурумарын сагып, мал ажалчегер кураалары бар, моон сонгаар оодарлашканын таарыштыра бөөрге саалда бедиж.

Ферманга чамдык саанчылары боттарынын алган хуузагезинин, ферманнн планыг суурдаларын өрткен айларда куушетен, сүттүн ишти саалдазын фермага куду-латканнар. Социалист хуузагезини куушетпей, сөзүн эзелейтин турар саанчылары манча айтыккан, мурнакчыларга денешкери олгарга күзеп каар апаар. Ферманн саанчылардында топ кижжи дөрт ай дургуузда бир саар инекте онааштыр чүгеле 232—350 кг сүт сагган. Оларнын арызында Зоя Чып-оол, Додунай Чоодак-кыс болгаш өскөленин-

деп көргүзүлгези кочугу куду болган. Устунде саанчыларын дөрт айларда ажылынн түнгеленин куду болганнын чылдагынын быжылган инектеринин ажалдагычы, чегерилезин саалданы четпес организастаап келени-биле тайлыбырлар апаар. Чамдык саанчылар саар инектерин чегерилезинче, саалданы ишн чорударынче сагып салбайн турда-ла, зоотехник Семенов база-ла кичээленип алабын келген.

Мал амчылериин, зоотехниктерин организастаар, удурулга чогу-биле кырган болгаш эвөөш сүттү саар инектер ылгатынмаан, хыналда саалдалар чоруттунмаан. Оон түнгелдинде чамдык саанчыларын көргүзү куду болгон, сүттүн ишти саалдазы колхозта өспөй турар. Мал ажылынн талазы-биле тускай эртемчилер, колхоз баштаар чери хыналда саалдаларын чорудуп турган, саар инектерини шилип амыры

негеттини келгенин өртөн айларын түнгел коргускен. Фермада саалда апараттары бар, чамдык саанчылар ону бұдүрүчүлүгү амыктарын ам-даа эки шингелдип абаан. Саанчылар-биле өөредилге чорбайн, мурнакчы дуржулга негеттеринейн турар. Колхоз баштаар чери, партия организастааны саанчыларын өөредилгенин организастаар, колхозтарын, совхозтун мурнакчы фермаларын, дуржулгазын колхозка негеттердип, ажылгаар өй келген.

Шагынд эки үези келген, саар инектерин одарладыгынын, чегерилезин ишн организастаар болза, ферманн коллективин, тус-тус саанчылары социалист чарышка алган хуузагезин күүседип барымдалаар бар. Дөрт айларын дургуузда эки көргүзүлгөрүн чедип алган саанчылар хуузагезин куушетпей, чылдып каап турар өштерин дедикке, дууламчыны көргүзүп,

Бот-боттарыңче

«Наймрал» совхозтун удуруг ажылдакчылары, партбюро кежигүнери малчынарга белеткел берип, оларнын ажыл, амыдаралы-биле тааныккан, бееда кылып боорун курумчулук Совхоз директору эш Тромшев, партком секретары эш Кара-Донгак, кол инекчер эш Колобов олар хой-хой малчынарга барганнар.

Малчынарнын бот-боттарынын арасында харылаады улам экижи орар. Чижээ, совхозтун малчынары боттарынын эки — сураттык малчын коммунист Тудуш Санчаевич Сертиптин ажылынн дуржулгазын сонуургап, каш катап барганнар. Бо чылын чүс хойдан чүс сес хурагалып алган ол малчынын эшөөрүгө чугаалаар-ла чүвөөр болган. Ам малды чабаладурин эгелээр, имчангыч совхозтун малчынары ол-бо череге тарап кошкүлөй берээ-даа, дуржулга солчулушкунун организастаары үүктөлбес.

С. ДАГГАА,
«Шынын» штаттан
дашкээр корреспондентизи.

Чазаныкчылар

Хову-Аксында үлетпүр бұдүргелер комбинатынын депискеринге мастер Диня Акакиевна Панкратева-биле укжуржып, чугаалажып, жону дыннап алды-рас:

— Бистин чазаныгга пегивис бұдүрүлге планын ай санымда ажык күүседип тур. Бисте шалыкчылар хой. Михаил Фадеев биле Михаил Иконниковтук эки ажылын демделгези чугула, оларнын ажылдап турарын көрдүр—диди.

Чазанык чех. Мында И. Колупаевтин коммунист күш-ажыл бригадасы ажылдап турар. Хөдөгел станоктарын кызыл сайгытталарын чивейтенип, кичээленип кылаштарын сагындырып турган. Ажыл иштүтүк. Чоонар, хаарылдар, орумээр, үтээр станоктарын ачымы-биле чазаныкчы мастерлер тус-тузунда кавды-бир толаргай ажылды кылар, бұдүрүлгенин шуштур дес-дараалай ажылдаар арганын манча чедикчиниктиг ажылган чыккыкан.

Чазанык пехтин шалыкчымы Михаил Иконников үтээр болгаш

Бай-Тайганың кижилери

Нужүгет Сырга Дагыевна «Тэзли» совхозтун Бай-Тал салбырынын № 2 хойкун бригаданын мурнакчы хойкүзү. Ол юбилейлик чылга күш-ажылчы белеттерин укжуржып дзш чүс хойга онааштыр чүс хураганын мөндү чоруттуруп алыр социалист хуузагезин алган.

Солгай талада ЧУРУНТА: К. Д. СЫРГА.

Коммунист Иргит Баданович Кундан ырамын Бай-Тайганың Бай-Тала аш-чем болгаш үлетпур бараанур магазинин эргелекчи. Ол районун мурнакчы садыгыларынн бирээнин санады турар. Суурун чурттакчыларынын чугула хергелдэи барааннарын чагыг эзугаар экип садып турар.

Садыгы И. Б. Кундан бараан саарылгазынын ай, квартал планнарын үргүлчү 120—130 хуу күүседип келген. Ол чүгеле мурнакчы садыгыны эвес, идепкейлик агитатор болгаш лектор.

Оң талада ЧУРУНТА: И. Б. КУНДАН.

Сөзү болгаш фотолары Х. Товариштайны.

Сөзү болгаш фотолары Х. Товариштайны.

Коммунист Иргит Баданович Кундан ырамын Бай-Тайганың Бай-Тала аш-чем болгаш үлетпур бараанур магазинин эргелекчи. Ол районун мурнакчы садыгыларынн бирээнин санады турар. Суурун чурттакчыларынын чугула хергелдэи барааннарын чагыг эзугаар экип садып турар.

Садыгы И. Б. Кундан бараан саарылгазынын ай, квартал планнарын үргүлчү 120—130 хуу күүседип келген. Ол чүгеле мурнакчы садыгыны эвес, идепкейлик агитатор болгаш лектор.

Оң талада ЧУРУНТА: И. Б. КУНДАН.

Сөзү болгаш фотолары Х. Товариштайны.

Сөзү болгаш фотолары Х. Товариштайны.

БИР ДУГААРЫНДА БАРЫП ДУЖУРТУНГЕН

Сонгу полоста дош кырынга эртем станциязынын дужуртүнгенинден бээр 30 чыл болганынга

Иван ПАПАНИЧ,
Совет Эвилелинин ийн дакпыр, география эртемнеринн доктору.

85-ки параллельди өрткөн болгаш доштарынч салдашынын дүгөй берген: Гренландиянын эртеринче бистерин аажок дүргөн апар чыккан. Августа хонукта-ла ийн чартык хире мылдан өртпү турган болгувуса, ноябрда—дөрт мил четкен. Федоровтук чамык чок приборлары сол шимчээшкенин улай-улай данкылап ап чоран, ол дээр бистин дожууштын кызыгаарларынын дыка чымылып чоранын айтып турганы ол.

1938 чылдын январь 2-де Гренландиянын чөөн талакы эртерин дургаар салдадып чоруп турган, горизонтта чыгык кызыл диндик хүн херелди көргөн бис. Океанын ханымлашынын дожулган. Январь 3-те далайын ханым хөмчөөр чүгеле 230 метр, а январь 4-те—162 метр болган. Илгид байдалдарда ажылдары-даа чник апарган.

Дөштүн салдашынын дагын улгалдып, хонукта 10 мил четкен. Доштарын чырлымыктын улам дүргөн күштөлдү, чагылымыкчынары улам илгерей апарган. Улуг шуурган ажылды база нарымлаткан.

Инварь 20-де бистин шөлүвүсче улуг тигелениши болуп, гидрология приборларын майгын лагерьден аныгылап чорукан. Аныгылашынын 20 метр четкен. Приборларын улук күш ундуруп турган, эске черге дүргени-биле чедирин алган бис.

Каш хүнер өрткен сонда хой хүн хат-шурган болган.

Февраль бирини дүвезинде дош бүстүп эгелээр. Майганын соонга күштүг бүстүшкүн динкылган. Элээр ыракта доштар иткелжинишкери болгаш чортуу сомушкуннар динкылган, үр уеде бисте шычык бараан болуп келген доштарын дигелди, бүстүп турганы ол болган. Увельг чүдөрүнистин шанактары дүргөн чүдүргеш, айымы чок черге дажылгы тырып алган бис.

Доштарын бундүрүлгези Гренландиянын эртерин дургаар хонукта-ла 20 ажыл мил дүргөн чоруп турган. Доштарын чырлымыктын болгаш бүстүшкүнү соксаан. Гренланд далайын доштарын таварты бисте чоруп орган далайжыларын келирин навазышкан, өртмө хайгаараларын ай-тавында чорудуп турган бис.

Бистин лагерьинче дүвүзөөзининг хүнер бүтү чуртту хайныктырып турган. Бисти камаалап алыр талазы-биле дүргөн организастаан Чазак комиссиязын Анастас Микоан баштаан.

Гренланд далай хой хүн дургуузда албан эртерин, «Мурман» дээр гидрографиктиг пароход танымылдап чоруп турган. Чылда-даа шөлүг эвес күчүлүг болганынын ишине-биле пароход дош таварты бистин лагерьинске чедип көрө шыдапас турган.

Февраль 3-те «Таймир» дээр ледокол пароходу, а февраль 7-де—«Мурман» дээр ледокол

пароходу Мурманскиден чорупкан. Ол корабльдерге чник самолёттарын чүдүргөн. Февраль 9-та кайтамчыктыг «Ермак» ледокол Ленинград портундан үтүшкен. Оон анында, февраль 5-те Сонгу флоттун баазындан Гренланд далайке сүт адаа-биле чорур хеме чорупкан.

Бистин дожувуска чокушап алыр дээр, «Таймир» болгаш «Мурман» корабльдер мөөнөшкен доштарын каттышкан күвезишкенин-биле чаа таварып кирипкен. Орукту проекторлар-биле чартыттышкан, корабльдер оларын лагерьден аныгылап сөзгү милдери өрткен. Февраль 19-та, хундушкун ийн шакта, корабльдер дөштүн эртеринге чедип келген. Далайжылар-биле өөрүшкүлүг укжуржышкын станциянын түгү крикшиш чагы чанынга болган. 274 хүн үргүлчүлгөн полляржы нахта дожулган.

«Сонгу полость» дээр салдап чорур станциянын күшетен ажылары Топ Арктиканын дыка хой чажыг чүүдери ажыттынмаан. Сонгу полость районунда чер-даа, ортукутар-даа чок дээрин бистин экспедицияны шуут тодараткан. Ханымлашкынарын хемчеп көргөн салдап чорур доштун бүтү дургуузда, оон иштине Сонгу полостун районунда Сонгу Дөштүг океанын дувунун рельефини тодаргай картанын берген. Шинбергендин болгаш Гренландиянын арасында сүт адаанын бедиж сүүрлери бар дээринин дугайында бодалды шинчилдер балтыкан.

Чанымлашкынарын хемчегер санымда-да дүп довуран тып турган бис. Ол шенелде довурактарын тыпканы болгаш шинчилгези Сонгу Дөштүг океанын дувунун геологтук тургузуун доктор берген. Эп-не ханы чер 4395 метр болган. Каттын салдары-биле сүтүчү үстү каттарынын шимчээшкенин станция бир-ле дугаарында шинчилген болгаш ол чорудуланни чогуу дурм эзугаар чүүдери илгертен. Гренланд далайын таварты Атлантиканын олоч көрө турар суларынын уламында полостун ханында дыка чылгы агым бары бұзуреттинген.

Топ Арктиканын районунда органиктиг амдыларын кедергей адимынын дугайында Нансеннин билишинын бистин ажылдарыннын мурунда өртөмгө тергилеп турган. Херек кырында чүэ дээр Сонгу полостун районунда бени арктиктиг суурларда амдырал долу болган. Агаар-болуус талазы-биле бистин хүн бүрүдөгү мездөөлерибиз агаар-болуустун үр болгаш кыска хуусаалы тодардымыкчынарын кылын тургузарда сипотиктерге дуузалган.

Салдашкын, шинчилгезин талазы-биле мези штеринин салым-хуузуун дугайын мендер үргүлчү айтырып турар. Талантымык эртемден, академик П. Ширпов 1958 чылда мөчөтөн. Совет далай эртемнини хөгжүлдөнгө оло хой чүгүлдери кылган. Геофизик Е. Федоров уре-туналды өртөм ажылын үргүлчүлгөшөөн. Оун академик кылдыр сонган болган ам ССР-нин Министрлер Чөвүдөлүнн чанында Гидрометеол албанын начальнын. Могаг чок радиост Е. Кренкель ам Гидрометео албанын Док эргеленин институттарынын бирээнин лаборатория начальнын.

Ужудукчулар—Совет Эвилелинин Маадилары М. Вольполян, А. Алексеев, В. Молоков болган И. Маурук Арктиканын кырынга болгаш бистин Төрөөн чуртувустун ногаан дегемнерингээр аар самолёттарын хой чылдар иштине башкаар чери болган. Ам олар боттарынын байлак дуржулгазын аныктарга дамчылды берип турар, а Вольполян литература чогаалыгызы-биле база ажылдап турар.

30 чыл өрткөн. Сонгу чүткү далай оруу салдап чоруп идегелдик транспорт оруу апарган. Арктика дээрге Совет Эвилелинин чурттакчылыгы чери болуп берген. Арктикада хоорайлар, суурлар, үлетпур бұдүрүлгелери болгаш культурта төнтери, далай болгаш ухар чүтүл порттары эскен. Ургүлчүлүк өртөм шинчилгезининг ачынында Арктиканын бойусу байлактарын шингездери боудунар аргалыг апарган.

Поларынг ээрбектин иылынга совет кижилерин ол улуг тинделгелеринге бистин база бичиги-даа бол улуг-хууусе барынга чоргарларын чорур бис (ПМА).

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАЛАР

Совет эрге-чагырганын 50 чылдыгга алдар болдурган бугу чоңуң социалисттик чарыкыга кириши турар. Кызылдын № 2 автоташыл-агытын күш-ажылдын байдалын экижидеринге улганган хуузагезин күүседип дээр күвезишкенин мөөнөөн. Чай ба-рык келген. Оон-биле чергелештир чүк сөөртүлгезин чылдын ол үезинге болгаш дужуут ажаар кампанинга таарыштыр организастаары негеттнер. Ол херектик чедикчиник шиттирлетинери-нч септекчилер болгаш бұдүрүлгенин мурнакчылары—чартыкчылар боттарынын улуг үлүн кирип турарлар.

Бистин организастаары Тыва автотөргөлдөө эч анык ажылдагыч Иччалза-даа тургустунганиныс үе биле амгы байдалды дөңсөөр болза, бисте чартыкчалдар, инженер санаалар хой-биле боттанганн аскерип боудур. Депискерге таарымчалы-биле дерип тургускан пехтеринг, машиналарын техниктиг көрүдгени чорудар шугумнарлыг чаа профиндаторий, чаа котельная, автоматтык тургузар гараж тытып келген. Автотранспорттун техниктиг байдалы үргүлчү хыналда-контр-рольда турар. Чүгеле септээр, эмгелээр ат бұдүмчеллик ажылдар болганда, бистин бригадаларыбыз болгаш тус-тус септекчирикенис-даа станоктарын эки шингездип ап, бедиж бұдүрүчүлүк болган эки шинарлыг ажылдаар суурла-ны салган.

Урелип баксыраан автомобиль чогуур хуузаалында белеп аруган, ырак, чок рейстерге оруун уламчулар чоруп турар. Эрткен чылдын сөөлгү кварталдан эгелээр, бистин ажыл-агыйда слесарьлар бригадалары дун-хүн иштине түүктөл чок ажылдап келген. Чижээ, хлөб сөөртүр машина кезжа таражга келген. Чолаачы тормозтарын таарыштырар, машинанын дүргенин солур буралар орта ажылдап ишн турары чугаалаан. Оун дөрткү элечетини бригаданы ол доран-на септп киринтер. А даарта дам бажында чолаачы септеттиген автомобиль минушкап, хоорайнын садыгырычче хлөбти, булкаларын сөөртүп чоруттар. Мурунда дег турган болза, кезжа келген машина чүгеле даартамында хүндүс септээр турган ийги. Иччан бир машина ажылдап ишн турары чугаалаагы шалымын төлээр турган ийги. Илгид таварыгга бисте ийн-чагыс эвес-ле турган болгай. Септекчилерден Анатолий Филипповтук бригаданын оңалал демделгесидин. Инда шунту бедиж мергежидип слесарьлар бар. Норманы күүседип, ажылды ыкж кылып чанчкыкан улус.

С. КРАСНОПЕРОВ.

Соок уеде ажылдап турган автоташынын үзөшкенин база өй-шанагы солурар, оларын сезон аайы-биле ажылдарыгга таарыштыр эдер болгай. Ол хемчегелер бисте чедикчилик шиттирлеттинген. Автотарктын ажылы-ламын коэфффицинтин бисте планназында бедиж.

Хуузагезин улуг. Иччаарга ону күүседипе ажылдаарыгга эч таарымчалыг байдалды тургузар чугула. Бо херекке бистин чартыкчыларымыз улуг салымчыкын киригерткен. ЗИЛ-130 маркалыг автомобилдерин шимчедикчилерини шатун-пөрнөс кезезе суурда оларын гильзазы-биле катар солур турган. Оларын шуртунда-даа, чаа кезектерин тургузарда-даа хол-биле кылдыр. Хол-биле илгид нарын операцияны боттарындарга берге-даа. Чүте дээрге, гильзаны цилиндрларга киригерге цилиндрдин болгаш гильзанын эвектери таарымчалык эштепес болуулар. Оун эдер дээр каш дагыч ажылдаар апар. Гильза солур тускай механизминери улуг механик И. Котевен, механик В. Антаков, слесарь В. Тимофеев олар чогаатканнар. Оларнын саналы дыка ажыктыг болган. Септегенни шыныры экижжан болгаш гильза солугурун үези ийн катар кыскаалаан.

Эш Котевен бистин чогадыкчыларымыстын арасында идепкейлик ажылдап турар. Ол берге ажылдарын механизминери-биле кылар суурлары мурунга салган. Аар кезектери алдыр, оларын көдүрөр тургузулгаларын оон удурулгалы-биле чартыкчылар чогааткан. Баллонар алдыр херекселдөө эде кылганы ажылдагытга хой камналганы берген. Мурунда турган механизминин конструктивинде четестер турганды оон ажылдап иштискен. Автотранспортчулар ол дерлетге немелде тургузулгаларын кылган. Ам баллоны 2—3 минута иштинде алдыр боудур.

Бистин чартыкчыларымыс бейже чылга утуштур алган хуузагезинге 30 саналды бұдүрүлгеге шингездип суурланы алган. Ам ол чүгелди барык боттанган. Бистин чартыкчыларымыс республиканын көрүдгенин идепкейлик киришкен. Ам бисте конкурс чоруп турар. Оон тинелчекчи бийлектик чылдын хүндүлел бижиретин болгаш материал шанаалы тыпсээр.

Бистин коллективте тывынгар, бодамчалыг кижилерин пехтер санымдан тып боудур. Олар арасында чарык, бот-болуп өөртчүлүк, чогадыкчы эзу-биле ажылдап турарлар.

С. КРАСНОПЕРОВ.

Ч Ө Ө Б

Бай-Тала районун ажыл-агыйларында өшкү кыргыдазы шилкелди турар. Районда «Кара-Хөл» колхоз бугу өшкүлери кыргы дооскаш, күрүнге 1500 кг чөөк болгаш кылган дужаар планн 1500 кг кылдыр ажыр дужааган. Бо ажыл-агыйда хой кыргыда-

зынга белеткел база эки чоруп турар.

«Тэзли» совхоз өшкү кыргыдазы база доозарын кырында келген. Совхозтун өшкү кайдар чылдары кыргытылган өшкү бурдундө ортума-биле 680 грамм чөөктү джугу агааш, күрүнге дужаап турар.

НАЙЫРАЛ НИИТИН ЕМЛ

Даарта — Моол-совет ниитилелдин тургустунганынын чээрбиги чылы

Моол өнүктөр болгон бугу совет чон моол-совет ниитилелдин тургустунганынын чээрбиги чыды даарта демдегээр. 1947 чылда май 22-де тургустунган ол ниитиле бодуну туруп келген 20 чылдын ичинде 140 муң ажы кажыгуну улуг хей-ниити организация бою берген. Совет улустун коммунизм тургузушкунуна улуг чедикшикнинен МАР-нын чонунга таныштырар талазы-биле ол ниитиле улуг ажыды кылган турар. Ниитилелдин кезгитүнери Совет Эвелединин дугайында лекцияларын чокчулун, бекселдерин кылган, фотоселгелерин, фотосендлерин организациялап, очерктерин, чүдлерин ралдоо, солунга бажып турарлар. Ниитилелдин ниитилелдеме-биле чыл бутур-де октябрь айда эрттир турар моол-совет найыралды ай муң уластуң бузулду байырамы апарган.

Бистин чурттувуска 1958 чылда тургустунган совет-моол найыралды ниитиле база улуг хей-ниити организация болур. Оң ажыдыда улустуң бузулгелерин, колхозтарын, совхозтарын, эртем болгон культура-чырыдышкы черлерин коллективтерин, культуранын болгон уран чүдүлдү ажыдачыларын кыржип турар. Совет-моол найыралды ниитиле болгон оң эвилделешкен база автономнун республикаларда тургустунган салбырлары моол чонун чуртталгазы, культуразы, төөгүзү-биле, социализм тургузушкунуна оларын чедикшикнинен биле совет хей-ниитини таныштырар турар. Акы-дунма моол чонун культура база экономиканын хөгжүдөсүнө чедип ап турар чедикшигин кайгамчык уласт.

Социализмни орут-биле хөгжүп келген 46 чылдын ичинде Моол таныштырары-биле өскерилген. Моол чон ам достук болгон аас-кежигити чуртталганын бугу чүддерин ажыдап турар. Бодунуң кайгамчык келер уезин ол бажып бузул-биле тургузулур турар. Моол артарар бугуларга кооперативтеринге, көдө ажыл-агый каттыжышкынарынга эвилделешип алган, боттарынын коллективтин ажыл-агый чыл буру улам бажымын бар чоруур. Көдө ажыл-агыйнын бир каттыжышкынында ортумаа-биле 58 муң баш мал онаяжар, а олардын чамдыгында 100 муң баш мал чектелир турар. Көдө ажыл-агый каттыжышкынынын 92 хуузу 1964 чылда 1 миллион төгөрлүк ажыг ашка орулган болган.

Көдө ажыл-агый каттыжышкынында болза мал продуктуларын кол бекетчилерин боуп турар. Күрүнге садыра база хей. Олардын улугуне чуртта белеткен турар бугу продуктун айткан 84, дүктү 70 хуу хирең, сүтүн 90 чытам улугу хамаржыр. Күрүненин улуг дуузалым чынымын ачымында база боттарынын кызматы куш-ажынын түнелдиге кооперативтерин малдын бажы дүргөн өзүр олар.

Улус өрге-чатырманын чылдарын ичинде малды баш саны барык ийн чартык каптас экен, азы 1965 чылда 23,8 миллион баш чеккен. Чурттуң чонунуң бир иккизинге-де 20 баш мал онаяжар. Ычангаш кичи сангынга хамаржыр мал бажынын талазы-биле Моол делегейде бирги черлерин бирээнде.

Моол мурнунда, азы алды-чеди чыл бутуңгар чер ажылын Моол кылбайн турган болза, ам сай-зырадын ажылгап турар чер чартык миллион гектар чеккен. Көдө ажыл-агыйнын кол ажылыды — черин алырлары, уезин чазары, ажаал алдыр бурун механизаттынган. Бойдустун таарымча чок байдалы туралла, дүктү чыл буру көүлөп олар. Моол ам бир иккиге онаяжыр тараа бүдүрө талазы-биле Англияны, Италияны, ГФР-ни ашкан.

Революцияга чедир чок турган улустуң ам дүргөн хөгжүп турар.

Уастурауң ниити продукциязы 2,4 катал, капитал салымшыкынын хемчөөлү 2,2 катал экен. Ол уезин иштинде он-он улуг улустуң бугу-дүргелерин туткан болган чарткан. Моол чонуну культуразы хөгжүп, амдырал-чуртталгазы өскөжөн. Мурнуда чылды калган Моол ам чектелтин турар культуранын чурту болган. Бажык бибес чорукту уагткаш, бузулду культурулу революциянын кылган. Чурттакчы чонуну 1000 иккизинин-не ичинден 168 икки аны-бүрү өрөөлдөгү черлеринде өрөөрүп, а оларын 10-нү дөдө өрөөлдөгү черлеринге кирип турар. 10 муң чурттакчыга-ла 13 эчки, 98 эне-неге орунуры онаяжыр турар.

Моол-совет найыралды Улан-Баторга болгон митингинеги Л. И. Брежнев чүе чугалаш, мында дее: «Моол чон капиталисттик формациянын маалыр дег ажыр база берген. Ол дөргө бузулду маалыры чоруктур. Алаа буту совет улус болгон бугу делегейде Силерин өнүктүрүнер өөрүп турар». Моол база совет улустуң найыралы кажаң-лаа бузулбас. Моол революциянын аге уезинде В. И. Ленин биле «Суха-Баторуну үндөвлөөн ол найырал кадыг шыгалдым эртен». Оң чамдык коку чектерини бо.

Япониянын империалистери 1938 чылда Хасан халдун чанынга дайыннын орун ажда бөргө, Моол шериг Кызыл шериг-биле кады дайында удуз бир деминг дайыдажырында белең турган. Совет-моолдун дайынчы акы-дунмалык найыралын 1939 чылда Халхин-Гол хемге япон милитаристер-биле демиселе бажыккан. Халхин-Гол түзүшкүнү болза моол, совет чонун найыралын, чаныс эвинең керечиң боуп аркан. Делегейни ийги дайыннын уезинде моол улус совет чонга морулды болгон материалды дуузалым чедирин турган. Моолдун чонунуң дуузалымчы беле-биле туткан болгон совет шериге берген «Революстун Моол деп аттыг танкы колонназы», «Моол арат» деп аваскажылды дайыннын иккинине чеккен. Чылдык тоннар, кидис идиктер, бөртер сөөктөгү эшелоннар моолдун совет шериге чоруп турган. Дайыннын согузу уезинде Моолдун Улустуң Шерин экванду шерин чылча шаварынга киришкен.

ССРЭ биле Моолдун аразында акы-дунма харызлааны бажыдырынын бир чутуза түзүлбө, тус-тус чурттарынын партия, чазак база хей-ниити төлөөрлерин бод-боттарында аадажып, найыралды аян-чоруну кылдып кез турары боуп. Эш Пелен-балда баштадып алган. 1965 чылда бистин чуртувуска келген партия-чазак төлөөрлерин совет чон улуг күзел-биле хулаң алган. Моол база совет делегацияларын аразында болган чутузалымчынык биле бистин партияларынын болгон чонларынын чаныс шынчы экен база катал бандыккан. Ол чутузалымчыныкынын түнелдиге, ССРЭ биле Моолдун 1966—70 чылдарда экономикти болгон техникти кады ажыла-дажылаганын дугурулган кылган. Совет-моол харылзааларын төөгүзүнде улуг боушуктуң болза, СЭП ТК-нын Чыгыше секретары Л. И. Брежнев баштан партия-чазак төлөөрлерин МАР-га чорамы боуп. Совет төлөөр Улан-Баторга, Дарханга, Шарын-Голга база кажаң-лаа чоралш, моол чонуну улуг хүндүкелген көргөн.

ССРЭ-нин партия-чазак төлөөрлери биле МАР ТК-нын чыгыше база Моол чазактын баштыкчыларынын аразында болган чутузалымчынык түнелдиге ийн чурттуң найыралын, кады ажылажылаганын болгон бод-боттарында дуузалымчынын дугайында Керөөн чарган. Ычангаш бистин улустарыннын найыралы бүзүлбас.

Тыва АССР-нин ажылы чону, бугу совет чон-биле бир дөмөй, моол-совет найыралды 20 чылды демдегешпеш, акы-дунма чонунуң чедикшикниге чоргалашып, экономикага, культурага ам-лаа чедикшикниң болурун аларга күзөп турар. Тыванын чонунуң МАР-нын бистин-биле кажаң-лаа харылзааны чыл келген турум улам бажымын өрөр. Чүдө 1966 чылда бестин Моолдун чок аймактарынче бистин бажыдыр-выстын, эмчелеривистин, күш-культуружурувыстын, партия, комсомол, профсоюзлар организирин, көдө ажы-агыйнын, улустуң специалистеринин төлөөрлери чораш келгенер. Олар ажаа чоруп турган, боттарынын билин, ажылынын дугурулганын моол өнүктөргө дамчыды берип, оларнын акы чүддеринин боттарынга ап чорашканар.

Завхоз аймактын аныяктары боттарынын күжү-биле Тосопунгед деп чаа хоорайын тутуп алганын өөрүшкү-биле билип алганар. Ында чурт-такчы чонуну 80 хуузу аймактар. Аймактын төү — Уластай хоорайда аныяктарын күжү-биле автоселгеге заводун тутуп турар. Аныяктар ортузуңга кичинидиге ажылынын дугайында солун чүддерин бистин делегациясы кады билип алган. Чылды бир катал боуп турар күш-ажылык кичинидиге конференциянын эртин турар хүннеринде ресомолчулар боттары спорт шөлдерин тутуп, культура-чырыдышкы черлериниң сеп-

телгезинге кирип турарлар. Аймактын аныяктарынын аразында шевегиң хеп кедери, чарашыр мурлазыр дөдө конкурсу калбаа-биле негөөрөн.

Оон сөөлдүң, эртен чылдын июль 14-тен 21-ге чедир Убса-Нуур аймактын эмчи ажыдакчыларнын төлөөрлери Кызылга чораш барган. Олар маала чоруп турган, туберкулаа саваторийинин, Балгазынын участка эмнегезинин, туугларнын эмне-де каттыжышкынын ажылы-биле танышканар. Оон соонда олар «Тыва кобайт» комбинатка, «Чедер» курортка база чорашканар.

Ол аймактын тугузуларынч төлөөрлери Кызылга келгеш, база-ла элэен ажыкты чүддерин билип алганар. Харын-лаа олар үш хонук иштинде бистин тугузуларынык-биле кады ажылааш, тугутуң элэен аргаларын билип алганар.

Моол чон-биле бистин улустун аразында харылзааны бажыгларыннын улуг хемчеглерин 1967 чылда чорударын бодол көргөн. Оон элэен кажы ам бестин күсөттинген.

Тыва АССР-нин ажылы чонунуң МАР-нын бистин-биле кажаң аймактарын чону-биле акы-дунманын хей талаалык харылзааны, чонунуң интернационалчы кичинидигезинге болгон найыралды улам бажыгларынга улуг ролду болур.

П. КИСЕЛЕН.
Совет-моол найырал ниитилелдин Тыва салбырынч баштар черинч секретары.

Моол Арат Республиканың биске чок аймактарында артистер Тывага үргүлчү кезип турар. Өнүктүренин солун концертин, уран таланын тыва көркүчүлөр магадап, чылы-биле хулаң ап келген. Чурукта: моол хөгжүмчүлөр.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОЗУ.

Д. Сэнгээ. Э Ж И Э Ш

ПАСКРАЗ

Черинг шыгы бусталып турар дүдөскетти бир чорук хун Сух-Очир хойларын кадарып чорупкан. Чаа үнүп чыккан чагай чымтыг чаш көктүң амдыгына хонтапкан хойлар, хек-данын чым чир дөдө, мурну булааган маңыкы турганар. Кадарчы арган-лорган хойларын шүдөтөс дөдө, бажың дөзүп отурарга, ол хун совет колхозчулар тараа шөлдерин адырдып турары көзүңгөн. Оон хөжөөрөңнүң өтүкү үнү чоругу дымчалып келсе-келсе мурнайд чопунуң келген шыккап чыгышынын турган.

Кызгалдаа өскөр-биле хей чылдарда кажаң-кембаа чурттап чоромын чүү дөдө! Төс сумузунуң хой мачын арттары-биле дөмөй малчын Сух-Очир найыралды ийн күрүңнениң аразында дугурулган, демдөй салган күрүңе кызгалдар ажыдыр көсүп турган өскөрүн кичилер-биле укур-ражыккап чороман.

«Сугулуң укулган, өгьткырып каан адым чүгөңүң, конун дымдым тартым алган. Оон айтканга чоруптар дөргө, кадатта хойларын экен каган чоруй баарга эчок. Оон элэен дадалашан турган, холунга кызгалта тудуп алган муңгал-дыннын эер бажыга кедиргеш кастантарга, ады өгьт-таар дөдө, бажың саван тура, шүдүңда дег холу-биле черин наккылан, холэй берген. Чаныс чөргө оожук оттап турган хойларын шычкен, хат удуз шүжүң чорупканар. Сух-Очир хойларын дайгырып доктадыр деп болза-да, «кызгалраже каа базар чылдаган тывалды» дөмдөп худумдурушаан, ол черинге олурупкан, тапкылап берген.

Баштайгы өтүкү мрлар оожукман, удаваанда элэен дымдык болгон чоон үнер-биле солдугуна берген. Чоога иштинде хойларынч көргө, хек-данын сүрү чороза-да, дыка мрлааны, оожукну конук оттап чорашанар. Оон кадарчы үш-шак эрттирер арга-биле үш бичин даш чым алган, «бе-саан» ойнай берген. Сух-Очир шалмык чоруптар деп шинтирээш, айтканы алгаш, хойларыннын солгай талаалык дөлганын, бажың дөдө дөдө калдым бар чылдарга, оң баар дөдө черинде колхозчуларын мрн-шоору улам киткен, өз үнери тода дымчалып келген. Шалмык чоруптар дөдө адым депсирин, хой кадарчы өрөңгөн ат эозинан башпарарын манайын, хойларын бажың дөдө да берген, а кадарчы адым кымчал, колхозчулар ууче зөй тырткан.

«Орукта совет кызгалдарын демдрон көрүшаан, колхозчуларга бары, оларнын тараа тыры колхозну көр-дү» деп бодай берген. Сух-Очир колхозчуларга чөдө бөзгөк, кичи бутуң оонашкан ажыдырды бүзүлбас.

кылган, чай чогу илдеп турган. Демги чагылардыр мрларын турган хөжөөрөңнөрдө, оларнын өтүкү мрлары-даа сүраг. Часык хүнге шагарыан кур чериниң иркымын үрөөн ол ажык трактор каргыраалан чоруп турган. Сух-Очир адырган черин көрүп турар, артында чык машина дажык дымчалган. Хая көрүңү эзгөргө, хөжү болгон бедик смышың, шериг хөйтг дажык машинадан үнүп келген. Совет кызгалдар аставазынч даргамы деп Сух-Очир таан билсе-да, эрттирелелдир хирезинде кызгалдарже кирип келгенден чогаалынчы боданын турда, дарга чанынга чедип келгеш, улаң ам холу-биле оң холундан туткан, долгайтгыр шөлөр казып, силгин менделегиргеш, кадарчынын сетканы чогаалыңдан ийкиске, ол мыт чок турган.

— Силер мында чүңү кылмын тур сир сир?— деп дарга оожук болгон топтуң конук айтырарга, оодуңуңуң чугаалаң бөзгө, Сух-Очир сөөдүңнүң даа:

— Тараа тарымын сопуурган көрүп тур мен— деп хармылаан.

— Силерниң сумуңун чамдык багыры (арбанары) тараа тырып өстүрүп турда, силер чөкү тарыма узе боор силер?

— Чо-ок, ам... кандай чүвөл, ан... Бөрөмзон дөөр бе, азы чачыкылаң дээр чөвө бе, тарыма-лаа улус-тур биле.

Ычанга турда чоогуңда бир икки жүзүрү бидимисе чүе чугаалаң, андымыр алгырган. Сух-Очирниң трактордан хойтай адым хөзөгө, боду меңсөөн олчакан ол-бо талаже көргө, икки-дөдө көзүбөсе болган. Сух-Очирниң элденниң турганын эскерип каап, «таракыларын чөмө чалап турар ою-дур» деп дарга чугаалаан, худумдурушкан. «Мында болор база радио-дуур эвесеп» деп Сух-Очир бодан турду. Улан-Батордан чугаалаң кээр тамын үнер дымчалган.

— Бөнерде сөөдөн өскө хой кадарыптар кичи бар бе? — Бар-ла.

— Ычанга даарта аставага чөдө бөзү силер — дөргө, Сух-Очир сөзүңгөн хейри-ли, харымы манаш ол даргаже көрүмүшаан, «Чө» — деп оожук үн-биле хармылаан. Астава даргамы хол-лаа тудушпайн, «Байбарың!» дөргөн бажың согам кылган, маңыгыңа олурупкан.

Сух-Очир хойларынче шошуктап бар чылда, «Ам-даа хөкө өскөрлөдү. Койтуң хөкө чон хирезде чүе бөзү чедип экээп, бодуңга хөра чедирин чоруп саваа чок кичи боор мен» деп бодан чороман.

Эртенде Сух-Очир аставага чөдө бөзгөк, оңу даргамы кабинетинде кирип берген. Амыр-мендөөн айтыржып, ат-алды-

рмы суражып танышкан соонда:

— Чүге силерни кедиргет деп бодан тур силер? Ажыт-чакыт чокка чугаалаарга, дүүдөн бөк сеткил-сагымы чогааш, уйгудың чок хонган келген Сух-Очирни совет кызгалраже холун эртер ханмаал кирген дөдө, дарга хаалаң дүп алган:

— Силерге чөпшөзүүн кызгалдар шүжү-мүн эртин, экин эртер ишкөөрлөр келген сагымыңар чүд? дөргөн айтырар дөдө кичи мен, чуга-ла!— деп, хөрөктөнүп турган келген.

— Чок, ажык дарга, Мен...— дөдөш. Сух-Очир жүрү-чөвү чугаалаар дөргөн түрүп көргө, астава даргамы худумдурушкан, чанынга келгеш, оңу оожуктурупкан, боду чанынга кожа олурган:

— Силерни көрүдүң сүрдөттү дивейдир мен. Анаа баштапканын ойнаары олдур. Кончук баштак чаның икки боор мен. Ычанга кызгалдар чөргө кагалма чөвө ам ам дөдө эвес, бир эвес силер чөпшөзүүр болуңдар, силерниң-биле сүмелзечи чүе бар— деп элтиг-ээдөк чаның көрүдүң таакылашкан. Сух-Очир шапыро-чу кымып турда:

— Бир эвес мен силерге дуузалашкыма, силер чурттуң малчыларында эң-не баштай таракым болуңар силер бе? Бо болза бугу Моолда хаалаң чок силерниң сумузда бестин чаа ажыл эвес-тур, а чүтөс силерниң арбанда чаа чүл боуп чүвө-дир.

— Ые, ийе. Чүтө бистин бо мыччар тараа тарыма чөдө. Менде илди күзөл бар. Сүмү чөрдүн биске тараа үрөштин берген чүвө. Бис бир-ле эвин тышпайн турар улам бис.

— Ындың болза экин-дир, деп элэен чугаалаарынч орган. Сух-Очирниң эдиртин үндөр бергеш: — Чүд-лаа болза таракым чериниң кажаалап ал, оон башка таракым мал чирин— дөдөш, эмге-сан чок «тенгеш» сырындада демдр берген.

Ус аймактын Төс сумузунуң 11 буттар арбанында тараа таракым ажыл эң баштай эзелетин ол. Сух-Очир чурттуң кезек иккилер-биле кады Шар-Ууру аставазынч даргамынч бергени сымырдык демдр биле чери кажаалаң, чамдыктары астава-биле бармы, даргамын бергени андан болгон алырнин төвө-биле чоошунуудан экекелгенер. Удаваанда демга дарга ийн шөгүч иштарил келген, үрениң чажарын алтыр берген. Сух-Очир бодан турарга, олар арай-ла таракым чажып турган шыккан. «Валдын, билдин. Ам мен чажыптар мен» дөдөш, даргамың караганга оларнын минчик чажып турган, оон олап «аа-аа» териги анданым-биле черин чардарынын айтыр берип турар арала, «бир-ле таракыл чүвени арбандыр өстүрүп аар-дир» деп

бодоп төнөк сеткил-биле үренин дика сары чашкылашкан.

Анданын баштай кыргын эмки теве чеккен шериг-биле кур черин чарып, анданым соондан туткан, башкарып чораш даргамың каймыкыңда кымып ажылаң турганын көргө, үжөп чылдар мурунда бо эштерин адалары бичежөк боттуң моол атка сөөртөн улаң боуңуң дугуңуң илчн чорамы чадавас кылдыр бодаттыр турган.

Андарган черинч оргаларын элпн чаап илтиртөөн, часың таракылга ажылы дуозу-ган дүе Сух-Очир улуг чапаң калган. Чанымылаң мага-бот туртуулаң улугуң-мас, мында-мында аарышкымын конук болган. Майтын экинчнн селбенидир кадып турган хаттын дажык дыңшап, эки шыккан шөпкө анынч хөрединче кайган чылда, «оң-өөр мыччар сеткилинч ханымыңдан дуузалан турда, таракым үйөмйи бараа хапан болду» деп, чөвөп чылда, он беш га герге чедер дөдө берген үренинүн үн-ле чага чажыккан, холун эртер сары чажар чорук шың эвес дөргөн билбеген, ам үрениң болза, катал чажар чүвөн» деп бодан чыккан.

Экинчи Сух-Очир алымында алмы кириптин чалгыс огуз болганы-биле ачамы амыр-менди чоруп шалга эрте улдып, орай турар турган. Оң-буезининч ажымыңга берик-ла дуузалашса оол чороман. Чаның бир-ле чагай хүнүңде Сух-Очир таракым эртин чороман, элэин ажык үнүң кызгалдык биле арбайын көргөш, «магалды-ла-дир. Дыка чагай үнүн тарак-дир. Шар-Ууру аставазынч даргамыңга барып чугаалайын, эки эжикчинч сеткил өрүрү боор» деп бодан, таракымниң соңгу талаалыңда чөдө бөзгө, Шар-Ууру аставазында келген хейриң хой-ле машина оң бар болган.

Ийн хайгарлап көрүп чорупурга, кажааның соңу-чөөн таламы азымында чанымы чаа кешкеш, сууртунан ийн адың, өзү кымында кара довуракты үндүр касканы то-да көсүтүп турган. «Бо чанымы мал уку-рунтарга, кичи катал олурган-дыр» деп боданылап, чаа үнүн таракым чагай чыды долган арың алгарын хөрсөн долдур тынган. «Бо таракымн чагай дүдүдү дөдө, эки эжикчинч сеткил мөңгөдөн худак чок чөвөп турар-дир. Мыччар үнүңн көргөш, менде ажык өөрүп чөп боор» деп магадан бодан чороман.

Күтүңдө чагай таракымн кестирин турда, эки эжн кээп көргөш: теве дөргө, мооңуң элэин далайынч холдөдө деп бир-ле номдан номчала мен. Ам көрүп турарымга, тевеш адыл-сары таракымн кобаймын, трактору деп чугаалаң болду-дү дөдөш, сеткилинч ханымыңдан баймр-лап каттырган.

Моол дыдан олудурган

Г. САНЧАА.

ДЕДЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

Шериг аэродромунче халдаашкын

ХАНОЙ. (СЭТА). Чанонга (Нанто мону) америк шериг аэродромунче дидим халдаашкынын түнелдиге Мурнуу Вьетнамның Хосталга армиязынын дайынчылары май 8-че дуне АКШ-тун шериг-агаар кутушериниң 50 самолетуң узуткан ийниңе, азы урең аткан, самолёт хөнар болгон умар шөл база үрелген. Ол дугайын ВНА агентилел Хосталга агентилелиң дымчыдын барындаалаша, дамчыдып турар.

Бо болза эртен чылдын февралдан эгелзеш, патриоттарнын алдыгы халдаашкынын-дыр. Оң мурунда болгон беш халдаашкынынның уезинде Хосталга армиязынын дайынчылары дайынчыны 177 самолетуң, 835 солдаттарын болгон офицерлерин чыскаалдан үндүргөн.

Кыдатта болуушкуннар

«Мурнуу-Барымн Кыдатты хостатар бис», «Хэнянь мочжуна камгалап алдыр бис» деп бижөөн лоузулар сөөлү хүстөдө Пекинниң кудумчуларында көсүп келгеш. Мочжуңуң «Хэнянь жибөө» дээр солдунуң дымчылканы биле алдыга, «Хэнянь мочжуңуң революстун буттарыларынч чыл командылаң» дээр чүвөниң хувайынберген болгон плавфонияларын биле культура революциянын удураалыкчыларын чыны аразында демселе чоруп турар. Чыңду хоорайда (Сычуань мочжуңуң кол хоорайы) № 132 заводка май 6-да болгон болуушкунарнын дугайында толдорай чүддерин «Дуфанхун» солунга парлан үндүрткөн. Пекинне геология институтунда келген хувайынберч тус черин хувайынберч-биле кады Мао Цзю-дунун «элэин айткышкынын» камгалар» дээр заводка чөдө берген. Заводтун ажыдырары оларга удуз кодурун үнген деп,

Чеди америк самолётту аткан

ХАНОЙ. СЭТА-нын корреспондентизи В. Кобелевтиң дамчыдып турары бола:

Май 19-та ол черин-биле 14 шак 30 минута турда, америк умар чүлү ол хун Ханойже ийн удаа халдаан. Дээрбечилер күштүг боолашкыныга

таварымкан. Хоорай төвүңүң агарында чуура аттырган бир америк самолёт дипломаттар кварталындан 100 метр ырак черге дүшкен. Өрт үнзе-даа, оңу өрт шериглери болгон чурттакчы чон дораан өжүргөн. Ол самолёттун ужудуктузу Ханойнун даңдыда киргенериниң иштинде 19 кичинич «шагда өлгөн» «айтышкында» дымчалды турар. Ычангага Лью Шао-пиге болгон ККП ТК-нын чыгыше секретары Дин Сяо-пиге удуз кампания Пекинде болгон Кыдаттың өскөр-дөр районуларында калбарымын-биле чөгөшөтүр ККП ТК-нын Политбюро-лунун кежигуру, премьеринин оралакчыларынч даштыкы керектер министр Чань Иге улаң халдаашкыны үргүдүлүшкан. Моол мурунунда хувайынберч болгон плавфонияларынч халдаашкымыдан бодуңуң оралакчыларын камгалат турган КУП-пун Курүвө чөвүлдөтүң премьерни Чжоу Энь-лай Чань Иге удуз демиселде чоруларын» вегешкан. Чань Иге удуз демиселдин митинглерингө кирип дөдөш шөгүдөлөргө чөпшөрөшкөн.

«Культура революциянынч керектеринин талазы-биле бөдүктүң кежигуру Ван Цянь-пиге удуз хөрүдүлгөн дуг

Хайгылчы ротаның дайынчылары

Бичин
рассказтар

Кызыгаржынын
хүнүгө

Ефрейторнун көвөрүү

ХАЙГЫЛЧЫ РОТАНЫҢ ДАЙЫНЧЫЛАРЫ, далай өртөөлү хоорайнын аныктары ефрейтор Велижанинни баштап чыгып бидир. А ооң баштактарында бир-ле тынызак аян бар. Хоорайнын аныктары оңу онза эки мугал бидирлер. Балкычы «күчү-биле, тамыкы кыс-биле көөргөш тургаш, баштак чугаа-соот калдыда: «Сенден бир-ле катап дуа дээр мен, аңа ойталаас сен, да?» дээр. А оңу ылабыдап айтыра бөргө: «Ам эвес, а сөөүлдө, ол дуа төң чугузда апаарга, ыңчан чугаалаар мен» дей дуртып каар. Дайынчыларнын кымыгар хай-гаарып чоруп турар коолакты дагдан баткан ийи шапкын төмөн таварын эртер. Оларнын бирээинге чөзөби мезт уруу дуртуу мши көвөрүү турган. Чашкын алаан каш хонуктар үргүчүлөп, үер-лээш, хемия эрктирен суг үрөп кааптарга, көвөрүү бичин-ле черге ызыртылып, кичи кечерге сирдепейин, мөөп чыдар. А өске хем аажок калбак, ханы, эрктири

кадыр, оңу кежидир астынчак долган каан сымарган демир көвөрүүнү шөйүп кылган. Оларнын каймы-даа үр чылда туруп келген, эргижирөөн, ам септеп чаартыр апарган. Аңаа херектиг демир материалдары, быжыг, чоон тросстар заставкада чок. Оларын каймын тыварыл, бо ажылды кар-чаар эки бүдүрө экил деп айтырылган дайынчы бүртүтүн ба-жында үмөс бөдү бөргөн. ыңчаажок бо херекке дуза калып болур балкычы колхозтар, балкы колхозвалы кыдыр завод заставка-нын чоогунда бар. **БИР-ЛЕ ЭРТЕН ЕФРЕЙТОР** **ВЕЛИЖАНИН** ол ажилды мен кыл-дып көрөй деп баштай өөрүнгө, оңу соонда заставка начальниги чугаалаан. Застава начальниги ефрейтору дөткөп, аңаа ийи ду-залакчыны бөргөн. Суббота турган. Ол хүн көвөр-үгүлөр кымырынга херек бүтү ма-териалдарын чыгып, сөөртүп белет-кеп алганар. А даартаанда ефрейторнун өңүктөри балкычтар

кымыгаржыларнын көвөрүүдөр кымырынга дузалажыр комсомол-чу-аныктар шөйүп кылган. Оларнын аныктар шөйүп кылган. Оларнын аныктар шөйүп кылган. Оларнын аныктар шөйүп кылган. **ДААРТАЗЫНДА ХҮНҮҢҮ ЭР-** **ТЕНИНДЕ** ефрейтор Велижанин-ни көвөрүү кыдыр бөдү-биле ка-ды заставка начальниги кабинетин-ге келдирип алган. — Магалыг эрлер-дир силер. Тергин эки көвөрүү кыдыр каг-дымдар—дөш, начальниги баш-тактанган.—Оңу Москва делега-геже-даа чорудар болза, ажырбасты-р. А ефрейтор Велижанин дузалак-чыларын дөгөрдөгүн чугаалап бөргө, заставка начальниги ам болур аныктар кежээинге баргаш, оларга өөрүп четтиргенин баа катеп илердин, эрктиг белет-керден тысырын саналдаан. — Застава начальниги ротанын кезээки чыккаалыга көвөрүү септөлү болүккө аас максалын чарлаан.

Хемни кежир көвөрүү онза быжыг болган. Дайынчылар-даа, хоорайнын аныктары-даа оңу ефрейтор Велижанинни көвөрүү деп адай бергенер. Ол дөргө кызы-гааржылар-биле чурттаачылар-нын аразында харылаанын—база бир «көвөрүүчү» кеску дөмдө апарган.

Сиген кезикчилери
ОРТУЛУНГА заставанын хууза ажыдагында каш баш саар инек, даваннар өстүрүп турган. Оларын дайынчылар боттары ажаар, инек-терин сүдүн боттары саар мындок. Чылдын-на оларга кыштапир чиртир сиген кезери-биле бөдү дайынчыларын чорудар. Бо удаа оңу составында аңаа дайынчы Кокоулин база кирген. Бөдүктү чыккаал-биле сиген кезер шынаа-же чорудуулан. Дүне болгаш эртен чашкын чаггаш, дээр азы берген. Душ-Ак-көк дээрлөп шокор булуттар муруну чүккө көжүп, шынаадап далайже чыгымылар салын хазып турса-даа, серини сүргей. Далайынчы кырында чик туман кездүрүп, чылы берген агаарже астин үнүп, тарал чылай турган. **ДАЙЫНЧЫЛАР АЙЫТКАН ЧЕР-**

МЕ чоокшулап келгенде, оларын соондан старшина тергелит алы-тыг чедө хеп келген. Оңу соондан хооркүүсом дарагы боттан алы-тыг шокшудуп орган. Заставанын кезер шөлууну кы-зыгаржыларын дугуржуп, старши-на, хооркүүсом дарагы, бөдүктү удуруткүзү сержант оңу эр-дин чоруп турда, дайынчылар ка-дымдарын, айырылган, дыр-бааштарын, чөй айман тергелен дугуржуп, маймыны хапкан. Кокоулин бөдкү сныгыг, ты-рым мага-буттук болза-даа, шуш-пендимээр, нарич ажилга чөөн-дөмээр дайынчы турган. Оңу та-варлашкан кадымынын тузды хозап, сыгылай берген болган. Олду сывы кезип алгаш, аңаа-мын залынга дег, чидиг бижек, хларэ, атипт уттоош бар асес, мон-дугур балы-биле оңу одура шаап,

чыла-биле чонуп ора, эштептирип черде чадашкан. Сержант Бер-ликес оңу көрүп кааш, мөзур-ма-зыр кыдыр шала чааан туданы алгаш, оңу кертинин ишти тал-лаын ховудай чаааш, калдыр сыгынга кожа туларга, пластлин-биле дөмөй-ле, таптымы сүргей сыпка эштежи берген. — Ол-дур. Ам хендир-биле быжым шарып ал—дөш, сер-жант туданын ийи ужуң бот-бө-дүктө лмынмы чыра туудур бер-ген. — Четтирдим, эш сержант — деп, Кокоулин өөрүп чугаалаза-даа, бөдү иштиге эпчөксунуп ор-ган: ол аңаа-биле кады сиген кез-ип турган эртин, шеригте эртин-ден ийи чымын иштиге бичин-даа кады калдыр сывы тупташ-тыгдан чүө бе, бо ахылдын ка-рак-биле көргө эскертимес, хол-биле тууду өөрөкөп алып ча-жыттарын уттуулан ол ирга бө-СИГЕН ШӨЛҮҢГӨ ХҮННӨР бидиртирей эртин-ле турган. Дай-ынчылар мында база бир заставка хевирлиг апарган чурттап, алаан эртинрип, ажаллап турганар. Оларын командире база бар, а оңу оралакчымы кежээин-не по-

Донийн ДАРЖАА

Моол шүлүктү
Ах, хөөкүйлерин!
(Шоодуг шүлүк)
Немээден бээр, эртенге дээр
Назипте ычы ороол долган,
Ах, хөөкүйлерин!
Самал берип, хаарынтап,
Саңгаландыр хуралдаалаан,
Ах, хөөкүйлерин!
Чээрби кулаш саазын долаур
Чедир нилыр үлүгү бижээн,
Ах, хөөкүйлерин!
Сараат, хөпсөн чөмө боорун
Огышта даап түкөп алган,
Ах, хөөкүйлерин!
Донтаалдыр нөктөп ора,
Дөлу, чыска, сиген ирээш...
Ах, хөөкүйлерин!
Донтаалы-даа, өтчөдү-даа
Дөзүң үлгээш, шыгып калган,
Ах, хөөкүйлерин!
Хугбай чүө, ирик сиген
Хуралдаанын азыртылган,
Ах, хөөкүйлерин!
Харын ыңчан, таапнызыг бол,
Хаалгазың дүкчүп алган,
Ах, хөөкүйлерин!
Самал берип, хаарынтап,
Саңгаландыр хуралдаалаан,
Ах, хөөкүйлерин!
Очулдурган Ю. НИОУЗЕГЕШ.

МООЛ ҮЛЕГЕР СӨСТӨР

Оларга мал сембирин, ажылга кижиле дыйлар,
Балкы суг чокка чорбас, кичи
ажыл чокка чорбас.
Тараа чипр диндизе—чөр аңдар,
Өт чипр диндизе—мал кадар.
Эртежи кижиге хүн узун.

Планы «күссөдип тур»

—Хемчег ап кагдын, хуралды эгелеп болур, дарга.

В. Волченковнун чуратан чураттары.

редакцияның
адреси:

Парижтен чагаа

Совет цирк уран чүүлүнүн сурагылыг артистери амгы үедө Барынь Европаның чурттарында оюн көргүзүп чоруп турар. Оларнын аразында РСФСР-нун улустун артизи Олег Попов, РСФСР-нун улустун артизи Валентин Филатов, РСФСР-нун алдарлыг артизи Тыва АССР-нун улустун артизи Владимир Оскал-оол, Армян ССР-нун алдарлыг артизи Елена Аванесова, Азербайджан ССР-нун алдарлыг артизи Назирова болгаш оон-даа өскөкөр бар. Олар бо чылдыг апрель 10-дан май 8-ке кедир француз найысылма—Парижге оюн көргүзүп турганар.
Тыва цирк бөлүмүнүн удуртукчузу Владимир Базыролович Оскал-оолдун совет цирк артистериңиз Париж хоорайда оюн көргүзүп турарының үзүндө бистиң редакцияга бижээни болза:
Көрүкчүлөр болгаш Парижтиң хөй-иштиги совет цирк уран чүүлүнүн гастроль оюнчарың улуг соңуураал болгаш хүндүктөл-биле туткан. Бистиң тыва цирк бөлүмүнүн артистериңден бо гастрольда Х. Белек-оол, К. Данчай-оол, М. Лозовик-Оскал-оол, Ю. Оскал-оол, Д. Оскал-оол, Ю. Хөвөңмей болгаш бодум киржип чоруур мен.
Парижтиң 6 муң кижии кирер спорт ордузунга кежээин-не кижии сыгышпас боор-дур. Совет цирк артистериңиз уран көргүзүлгөңизге масабаан көрүкчүлөргөңиз адыш чаксаакшырың динчиреп-ле турар-дыр. Шыгаргаңга совет цирктиң мастерлери-биле кады Парижтиң солуннары бистиң тыва цирк бөлүмүнүн программасында кирген чүүлдерни база мактап, хүннүң-не бижип турар-дыр. 40 чыгам оюн көргүзүлгөңизге кирштивис.
Улуг совет цирктиң алдары дээш, аныяк тыва цирк уран чүүлүнүн улам ыңай неперели, ат-сураа дээш бүгү күжүбүз-тү, билишвили, мергежилвишти баралгаш чор бис.
Европаның эң чараш хоорайларының бирээзи — Парижтиң уран көрүштүгү чөрлери-биле, культуразы-биле хостуг шактарымыста таныжып турбузус.
Совет цирк артистери Францияга гастрольго дооскаш, амгы үедө испан найысылма—Мадридте оюн көргүзүп турар.

ЧЕКПЕ

(Рассказ)
Харын хогоал, аргастайн үпер турган. Амдыралдың өөредип кааны-биле ам база-ла аңаа келгени оло.
Аш ишти кылап саргымыр, үйгүзү келер, чайгаар-да кара шындаан бээр. Калыр кашпаалым ол харында шыргай иштинде чажыраан дашатан удумурады берген чекпе отту хонуп келген. Дөшкөп кулактарын далбытып, сыгыр карактарын хере көрүп, маңгыр динтердег калдар аксын араатып, кичээни берген.
Хендирбизиниң кырында бир-ле түзе бөктүрүп каан шыпкан, мөгөшп, калбак агжатар майбытарын, даваннары кода-кыры түстеринде кууду ак-бурунга, кедрей-даа узуг чагай аң-буур чалдарын эктир чымыкташтып, чирпей-хаактарын үзе тыгып чип, кашпал иштинде кара талдарже кел чораян. Кыргыз чөккөдөгө наамынын иштинде каянда ол хере узуг оца таваржып көрбөдөн. Ол каян-бир-ле өөр бөрүдөр туруп чыгуп бөзүп сегине таваржы берген, чугаа бөдүр артык агжатар маймытыг башты, хараны-хараны, бөрүлерден хотпаап, мийше көдүрүп үздүргөш, алдыр бөдүк аразында амып алгаш, каш хондур хөмдөвини сактып келген. А ам динир буур, бөдү бо мийшакыл. Че, каянча тууду чирча?
Аштаан чөккө демги күчүтөнүп ийит кааны, чымыг элинди кай сактап келген, чаралы өй-йирип, арбелетчек дымы-биле эрин чыгаанмыкан. * Ур-даа болбаанда, каяк чөккө кара мөзүрү күдү, даштар аразы-биле даш чөк чылбыртып баткаш, кашпалдың суг чара шапкан бөдкү элинни кырынга келирге, буур чирпейлери сым чип, көүрүлдүр дайынып, уламын чоокшулап кел чораян. Чөккө харже дамдан чыгышпышкан, буурчү мөгөшп оорганчыг шурай бөзүргө кезешип, тынар-тынас чыдышкан.
Бичин-даа караанчыг түзе чок. Шымдыр дээр даан тынзып дыйлабас. Биржым-шыпкын. Буур бажын көдүргөш, тал чирпейлери чара-ла сым тыртып чорда, карак ийнед дээр аразында чиктин сүүргей дээр шымдыр дээр соонда, оңу мөгөшп хендирбизинден бир-ле чүө хабакташпышкан.

Салбак чодураа, чаш назын... С. Феоктистовун фотоотюду.

Радио—хойжунун дузалакчызы

Көжүп чоруур радиотелефон чүүлүг чер-биле даг оदारларын иделдегидиг харылаштырып турар. Кыргыз ССР-ниң Изиг-Хөл чанында Ленин аттыг колхозтун хойжuları бир дугаа радиоаппаратура радиотелефончу ажы-дай берген. Ол ажыл-агыйның контарында тургузуп каан аппарат болгаш хойжүлөргө улеп берген радиотелефондар болза идирткичтерге болгаш хойжү бригадалар-биле шунт харылааны тудар арганы берген. Хойжү кижии хүннүн кандыг-даа үзүндө колхоз баштара чери-биле чугаалажып, тускай эртеминге эштериң кий деп алгаш, консультацияны ап, даарта агаар бойдус кандыг болурун билш ап турар. Ленин аттыг колхозтун чижээ-биле республиканың өскө-даа колхозтары ыңдыг хемчеглери ап эгелей берген.

МАЙ 21-ДЕ.	
«НАЙРАЛ»: «Мартини кедирнер!» 10.45, 12.30, 2.15, «Кашпала чинара» 4, 6, 8, 10 шактарда.	«КАА-ХЕМ»: «Мастерлер хоорай» 10, 11.45, «Стрипуха» 1.40, 6.10, «Ынакмы дөш» (1-ги, 2-ги сериялары) 3.20, 8 шактарда.
ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРА: «Стрипуха» 11, 1, 3, «Ынакмыдзын бойыр-ладары» 5, 7, 9 шактарда.	«НИСЕЙ»: Чаа мультфильмдерлер 10, «Рита» 11.45, 1.15, «Ынакмы дөш» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.
«ВОСТОК»: «Солдатың ады» 11, 12, «Тен» 2, 7, «Симлеге болган ынакмы» (1-ги, 2-ги сериялары) 4, 9 шактарда.	МАЙ 22-ДЕ.
«НАЙРАЛ»: «Мартини кедирнер!» 9.45, 11.30, 1.15, 3, 4.45, 6.30, 8.15, 10 шактарда.	«КАА-ХЕМ»: «Туттурбас өжөн негекчилери» 10, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.
ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРА: «Терушка» 5, 7, 9 шактарда.	«НИСЕЙ»: «Гитаралыг кыс» 9.40, 11.30, «Супернова» 1.40, 3.30, 5.30, 7.30, 9.20 шактарда.
«ВОСТОК»: «Далайже орук» 3, «Ынакмыдзын өми» 5, 7, 9 шактарда.	

Эрээн-ала холумак

ИНЕК ЭМИН БЕШ ДОПУЛУГ
Чөөп-Хемчик районун «Сут-Хөл» совхозунун Ак-Даш сүт-бараан ферманын артектичи Чаламба Куурашланович Ооржактын «Шына» диннатканы болза: бо фермага экижиктен уксааны инектерин өстүргөш, сүдүн саап турар. Ол инектерин хөй кезинин допузу дөрт эвес, а беш, алардан хөй сүт аттыгып үнүп турар. Чамдык эштер мывчаар база чугаалажыр: экинчи ол бе, азы «бөдүг» эдержиткен, экин эрти сайзырай берген ол бе?
МАШИНАЛАР ЧАРЫШТЫРГАН
Кызыл хоорукунун «Тере-Хөл» көдө ажыл-агый артелиңиз дарагы турган Семен Хунаевич Севениң ат салганы база ук колхозтун тамаанын басканы бижкте мынча деп айткан: «1965 чылда көдө-ажыл-агый артелиңге Май байыр-лаалың соон дарыг автоматна чарымын органиастарын көргөн. Мычалаа-даа колхозта хөй автомашина чок болгандан бар-ла турган ийи чык машиналар чарыштыр динкен. Чолаачы-лардын харысылга чок болгандан ол ийи машина белеткек магнадышкын үзүндө Комсомол кудумчузунга уксулешкен. Ол уредишкын колхозтук кассасындан хөй акшаны уштурунга чедирген»
БЕЛ 80 КИЛОГРАММ БОЛГАН
Эрэн райпозунун садыгжымы Михаил Степак Эрэн хөмдөн балкы туудар деп шиттирлөөн. Чүгө дөргө садыг четкиниге балкы тударының өлөң каш херексеңдери келген болган, мычангаш оларын ажылаарын чөгө садыг ажылдакчылары көргүсүнүн азын чүө-дир. Эш Степактовун баштайгы одамзын «Шының» ол районга чораян ажылдакчымы кара-биле көргөн. Ол дөргө бөдүң чартык метр узун дурттуг бел болган. Оңу денди-зи 80 килограмм чөккөн.
Ховар таварылга дугайын эртеденнерге дыктанган. Оларын болан турары болза: ховулук черин суунга өскөн ол хере балкыты кым-даа көрүп көрбөдөн. Бир тээ ол илчару эзе берген болганда, оон хары бети дызе чөзөби чыддан уд-дак чок болур ужуруг. Ол чыгачыг-дир, мычалаа-даа Эрэн райпода бар чүүлдер чыгачыг чок.
ҮНЕЛИГ САНАЛ
СССР-ниң Тудат материалдар министрствоунче школачыларың бир кыдыражын долаур бижээң саналды Улуг-Хем райондан чоруткан. Оңу автору — Шагаан-Арыгың көдө тудат эргеледин ажылычы Тулуп Кызыл-оол. Ол демир-бетон тудулары Тывага тудары берге болганда

Ойнай-сылдай

«сөөскөн-дой тудулар» кымырын саналдап турар. Ол чүд дызе, баштай сөөскөнин шаарартыргып алыр, оңу соонда оңу дөй доурак-биле хөптөөр. Мычар кылган саман аңаа самандан ыракта быжыг болур. Көдө тудуугу ол чагаанынга ийи фоточурукту кошкан. Бирээинде — оңу адам, үчөң чылды мурунда калган кырганын тыртырган, өскөүндө—ол кырганың ыңдыг саман-биле Чаа-Хөлдүн Белик-Эл деп черге туткан казанак бажының ништи хевирин көргүскөн болган. Ол бажын үр турган болгаш үер суунга үрөлбөдөн.
ДАШТАН УНГЕН КУКУРУЗА
ТЭЗЛИ, апрель 30. («Шынын») шөлзөлөп турар ажылдакчысы. Силерниң ажылдакчылар чөккө чаа Бай-Тайганын Саалак артының кырынга унген. Аңаа ол даштан унган кукуруза өзүмүн өскерип каан. Тус черин аңчыларың билери-биле алырга, самолетка Барлыктың азы Улуг-Хемнин таражымы ужу артып чыккан чадаас, оңу идинге чыгырып чораян үрзүн кандыг-бир арга-биле черге алдарып баткан Иччалда-даа мал чөк тараа үнөс чөр кай-да боор!
А. АЛЫМ-ООЛ.

Кызыл. Шетинки—Бравченко кудумчугу бажы № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 24-63, редакторун орадалчыларының 35-24, 25-38, тарысалгалыг секретарының 23-35, партиялык амылыраал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда килдизиниң 37-13, көдө ажыл-агый килдизиниң 21-47, улуттук килдизиниң 22-64, чагаа, ажылчы болгаш көдө корреспонденттер база совет тургузуг болгаш амылдары килдизиниң 21-27, иштик информация килдизиниң 20-60, булгааттарының 31-75.
Тыва АССР-иниң Министрлер Чөвүделениң чапында Парлазга өргөделдин типографиясы. (Кызыл. Шетинки—Бравченко кудумчугу, 1).
Солун неделяда алды катат үнер
TC-00457.